

**W ROKU OBCHODÓW SETNEJ ROCZNICY
OBJĘCIA PARAFII ZAKRZEWSKIEJ
PRZEZ KS. DR. BOLESŁAWA ANDRZEJA DOMAŃSKIEGO**

Ksiądz Bolesław Andrzej Domański po powrocie w 1887 roku ze studiów w Münster został skierowany na wikariat w Lubawie – miasto powiatowe w Prusach Wschodnich. Po rocznym pełnieniu obowiązków wikariusza w tej parafii powierzono mu stanowisko prokuratora w Collegium Marianum, a w 1899 roku – profesora w Seminarium Duchownym w Pelplinie¹

W 1902 roku ks. dr Bolesław Domański, zrezygnowawszy z pracy naukowej, został administratorem parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Złotowie, a w 1903 roku najpierw administratorem, a 15 września 1903 roku proboszczem w Zakrzewie.

Parafia zakrzewska była pod patronatem Hohenzollernów, oni obsadzali ją postępowymi kapłanami. Mimo tego zwyczajowo udawało się biskupom obsadzać parafie na Ziemi Złotowskiej proboszczami o polskiej narodowości. W ten sposób zostali proboszczami ks. Bolesław Domański w Zakrzewie, ks. Leon Pelowski w Złotowie, ks. Maksymilian Grochowski w Głubczynie, ks. Alfons Sobierajczyk w Wielkim Buczku, ks. Władysław Paszki w Sławianowie²

W ciągu 36-letniej posługi duszpasterskiej ks. dr. Bolesława Andrzeja Domańskiego w Zakrzewie nastąpiły korzystne zmiany w życiu duchowym zakrzewskich parafian, wzrosło także zaangażowanie w działalność społeczno-gospodarczą i patriotyczną.

¹ Por. *Schematismus des Bistums Culm mit dem Bischofssitzen in Pelplin*, 1904, s. 67; A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia Złotowska*, Poznań 1928, s. 123–125; E. Osmańczyk, *Niezlomny Proboszcz z Zakrzewa. Rzecz o księdzu Patronie Bolesławie Domańskim*, Warszawa 1989, s. 29; J. Borzyszkowski, *Lud polski się nie da... Ks. Bolesław Domański Patron Polaków w Niemczech (1872–1939)*, Gdańsk 1989, s. 22–23.

² Por. F. Ringwelski, *Augustyn Rosentreter biskup chełmiński (1898–1926) wobec sprawy polskiej*, „*Studia Pelplińskie*” 1977, s. 95–97; A. Jasiek, *Czterech ostatnich. Księża polscy – obrońcy polskości Ziemi Złotowskiej*, w: *Na okazanie drogi*, Poznań 1975, s. 172–203.

1. Parafia zakrzewska

Z chwilą objęcia przez ks. dr. Bolesława Domańskiego parafii pw. św. Marii Magdaleny należały do niej dwa kościoły filialne: w Głomsku – pw. św. Michała i w Polskiej Wiśniewce – pw. św. Marcina (od 1909 roku stanowił lokalny wikariat, leżący w granicach dekanatu kamieńskiego w diecezji chełmińskiej)³

Parafia zakrzewska była jednym z najsilniejszych skupisk ludności polskiej na terenie powiatu złotowskiego⁴

Pierwsza wzmianka o istnieniu kościoła w Zakrzewie pochodzi z 1491 roku, natomiast od 1511 roku zachowała się informacja o istnieniu parafii zakrzewskiej⁵ W XVI wieku parafia skupiała w swoich granicach następujące wsie: Buczek Wielki, Głomsk, Górzna, Trudna, Lipka, Łąkie, Potulice, Prochy, Stara Wiśniewka (należały do archidiakonatu kamieńskiego z siedzibą w Kamieniu Krajeńskim, w archidiecezji gnieźnieńskiej). Przez cały XVII wiek parafia zakrzewska nie miała ściśle określonych granic. Do 1600 roku należał do niej Buczek Wielki i Radawnica, a od 1617 roku – Głomsk, Potulice, Stara Wiśniewka i kaplica w Debrznie⁶ W latach 1619–1695 parafia zakrzewska należała do Złotowa, a obowiązki duszpasterskie pełnił kapłan komendariusz – wikariusz⁷

Przeprowadzona w 1653 roku wizytacja duszpasterska w parafii złotowskiej potwierdziła, że w Zakrzewie znajduje się kościół drewniany pw. św. Marii Magdaleny. W 1670 roku kościół ten uległ zniszczeniu, a na jego miejscu w 1710 roku wybudowano nową świątynię i plebanię dzięki staraniom ks. Wojciecha Stanisława Lipowicza – kanonika i kustosa kamieńskiego. Fundatorką tego kościoła była Anna Radomska-Działyńska, księżna kaliska i właścicielka Zakrzewa⁸

Podział diecezjalny dla parafii zakrzewskiej, ukształtowany w średniowieczu, zmienił się po pierwszym rozbiórze Polski⁹ W tej sytuacji Zakrzewo nale-

³ Por. *Schematismus...*, dz. cyt., s. 67–68; A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia...*, dz. cyt., s. 83; O. Goerke, *Der Kreis Flatow*, Flatow 1918, s. 320; P. Szafran, *Osadnictwo historyczne Krajny w XVI–XVIII wieku (1511–1722)*, Gdańsk 1961, s. 214; W. Urban, *Dzieje Kościoła w zaborze pruskim. Wielkopolska, Pomorze i Warmia. Śląsk*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, tom II, cz.1, Poznań – Warszawa 1979, s. 565.

⁴ Por. J. Staszewski, *Ziemia Złotowska pod panowaniem pruskim (lata 1772–1920)*, w: *Ziemia Złotowska*, pod red. W. Wrzesińskiego, Gdańsk 1969, s. 28–29.

⁵ Por. A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia...*, dz. cyt., s. 112.

⁶ Por. tamże, s. 112–113.

⁷ Por. L. Bończa-Bystrzycki, *Parafia katolicka Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Złotowie (1821–1945). Studium społeczno-gospodarcze*, Koszalin 2002, s. 29–30.

⁸ Por. *Schematismus des Bisthumus Culm*. Pelplin 1867, s. 48–49.

⁹ Por. B. Kumor, *Ustrój Kościoła w Polsce stanisławowskiej*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, tom II, cz.1, Poznań – Warszawa 1979, s. 100

zące do tej pory do archidiakonatu kamieńskiego i archidiecezji gnieźnieńskiej, w latach 1821–1922 wchodziło w skład dekanatu kamieńskiego diecezji chełmińskiej¹⁰ Stało się tak w wyniku wydania przez papieża Piusa VII bulli *De salute animarum* (16 lipca 1821 r.), w której zostały uporządkowane sprawy granic diecezji chełmińskiej¹¹

Obecny kościół parafialny w Zakrzewie wzniesiono w latach 1839–1841 w stylu neogotyckim, z inicjatywy ks. proboszcza Jana Tomasza Zenona Cichockiego, który w 1859 roku wybudował również kościół filialny w Głomsku. Kościół parafialny poświęcono 25 października 1841 roku, a konsekrowano 5 czerwca 1842 roku¹²

Zmiany polityki państwa pruskiego w okresie zaborów wpłynęły na zwierzchnictwo państwa nad Kościołem. Wejście ustawy z 1873 roku o kształceniu i zatrudnieniu duchownych zwiększało zakres ingerencji państwa pruskiego w obsadzanie placówek duszpasterskich. Tak było też w przypadku parafii należących do diecezji chełmińskiej (m.in. w Zakrzewie) – patronat nad nimi sprawował rząd¹³

2. Działalność duszpasterska ks. Bolesława Domańskiego

Ksiądz w polskim społeczeństwie katolickim (do jakiego należało Zakrzewo) cieszył się dużym autorytetem moralnym oraz przyjmował funkcje kierownicze. Tak było w przypadku ks. dr. Bolesława Domańskiego.

W parafii zakrzewskiej ks. Domański dokonał odrodzenia religijnego wiernych, przekształcił wieś i parafię w silny ośrodek polskość na terenie zaboru pruskiego. W skład parafii zakrzewskiej wchodziły następujące wsie: Zakrzewo, Drożyska Wielkie, Drożyska Średnie, Drożyska Małe, Czernice – Królewska Wieś, Lipka, Potulice, Prochy, Wersk, Głomsk, Polska Wiśniewka, Nowa Wiśniewka, Osowo, Ługi, Łąkie¹⁴ Na terenie parafii znajdowały się dwa kościoły ewangelickie: w Królewskiej Wsi – Czernice (kościół parafialny) i w Drożyskach Wielkich (kościół filialny). Katolicy stanowili 86,7% ludności parafii zakrzewskiej, ewangelicy – 13% i Żydzi – 0,3%¹⁵

¹⁰ Por. A. Nadolny, *Granice diecezji chełmińskiej*, „Studia Pelplińskie” 1985, t. XVI, s. 48.

¹¹ Por. B. Kumor, *Ustrój...*, dz. cyt., s. 188–189.

¹² Por. *Schematismus...* 1867, dz. cyt., s. 48.

¹³ Por. J. Wysocki, *Kościół katolicki pod zaborem pruskim (1772–1815)*, w: *Historia Kościoła w Polsce*, t. II, cz. 1, Poznań – Warszawa, 1979, s. 151.

K. Wajda, *Spółeczeństwo polskie i Kościół katolicki na Pomorzu a państwo pruskie w latach 1860–1914*, „Studia Pelplińskie” 1985, t. XVI, s. 108

¹⁴ Por. *Schematismus...* 1904, dz. cyt., s. 49.

¹⁵ Por. B. Popielas-Szultka i Z. Szultka, *Dzieje Zakrzewa*, Koszalin 1974, s. 22.

Ks. Bolesław Domański głosił wspaniałe kazania, w których omawiał problemy parafian, wynikające z częstych z nimi rozmów¹⁶. Ksiądz spotykał się z członkami istniejących bractw kościelnych (Niepokalane Poczucie Najświętszej Marii Panny oraz Solidacja Mariańska), głosił nauki stanowe – przygotowujące do sakramentu małżeństwa, prowadził katechizację dzieci – ucząc je także czytania i pisania po polsku. Czas po Mszach Świętych przeznaczał na spotkania z parafianami, którzy dzielili się z duszpasterzem swoimi problemami¹⁷.

W 1910 roku, przed rozpoczęciem prac remontowo-budowlanych, ks. Domański zorganizował w Zakrzewie dwutygodniową misję prowadzoną przez ojców Redemptorystów¹⁸.

Rok później nastąpiło dziesięciodniowe odnowienie misji, nad którymi pieczę sprawowali księża Jezuici. Owocem pracy duszpasterskiej ks. Domańskiego w latach dwudziestych XX wieku był wzrost liczby parafian przystępujących do Komunii Świętej¹⁹.

Ks. proboszcz zwracał dużą uwagę na śpiew w kościele, a to spowodowało założenie chóru kościelnego. Ciekawym zwyczajem w zakrzewskiej świątyni było śpiewanie po niedzielnej Mszy Świętej pieśni „Bogurodzica Dziewica”²⁰.

W trosce o chorych, ksiądz sprowadził do Zakrzewa Siostry Elżbietanki. One właśnie przejęły opiekę nad chorymi²¹.

Dzięki zaangażowaniu oraz ofiarności parafian powiększono w 1911 roku zakrzewski kościół o murowaną wieżę z zegarem. W 1922 roku do prezbiterium od strony północnej dobudowano zakrystię, a od strony południowej – kaplicę Matki Bożej Różańcowej. Kościół w ten sposób uzyskał kształt krzyża. W latach 1922–1928 wykonano wewnątrz świątyni nową polichromię, której twórcami byli malarze: F. Kottrup i P. Furmann z Berlina. Na sklepieniu umieszczono dziewięć malowideł nawiązujących do Sakramentu Eucharystii. Freski na ścianie północnej i południowej przedstawiały siedem sakramentów świętych. W miejsce okien wstawiono witraże prezentujące: od strony północnej – Tajemnice Różańca Świętego, od strony południowej – Świętą Rodzinę. Ksiądz proboszcz nie szczędził ludziom słów wdzięczności, doceniał każdy wysiłek, dokumentował każdą ofiarność parafian, czego świadectwem są np. witraże. Dwa witraże ufundował ks. Domański i jego rodzina: ojciec Franciszek i siostra Melania.

¹⁶ Por. E.J. Osmańczyk, *Matka Boska Radosna, Patronka spod Znak Rodła*, Paryż 1989, s. 58.

¹⁷ Por. A. Jasiek, *In memoriam*, „Polak w Niemczech”, Bochum 1969, s. 6.

¹⁸ Por. A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia...*, dz. cyt., s. 125.

¹⁹ Por. tamże, s. 126; L. Bończa-Bystrzycki, *Parafia...*, dz. cyt., s. 179–180.

²⁰ Por. A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia...*, dz. cyt., s. 135.

²¹ Por. tamże, s. 120, 126.

Zakrzewska świątynia, dzięki wysiłkom proboszcza Domańskiego, była przybytkiem chrześcijańskiej kultury polskiej. W kaplicy Matki Boskiej Różańcowej umieszczono płaskorzeźbę Matki Boskiej Królowej Polski w otoczeniu świętych, przy każdej z postaci podano jej znak rodowy. Ściany kaplicy zostały przyozdobione motywami przedstawiającymi sceny z życia Jezusa Chrystusa oraz Matkę Bolesną w otoczeniu ludzi oczekujących pomocy. Na stropie kaplicy namalowano obraz Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny z apostołami, a dookoła – fryz z aniołków dźwigających girlandy z białych, czerwonych i złotych róż (symbol tajemnic Różańca Świętego). Poniżej widniał napis w języku łacińskim: „*Magnificat – Wielbi Dusza moja Pana i rozradował się duch mój w Bogu Zbawicielu moim*” „*Oto odtąd znać mnie będą błogosławioną wszystkie narody*” W kaplicy wmurowano także tablicę upamiętniającą budowniczego kościoła ks. Jana Tomasza Zenona Cichockiego²²

Do odnowionego kościoła parafialnego zakupiono trzy dzwony i organy. Plac przykościelny otoczono murem i wybudowano ołtarz polowy przedstawiający grupę ukrzyżowania Pańskiego²³ Przy zewnętrznym ołtarzu odprawiano nabożeństwa z okazji ważniejszych uroczystości, np. odpustu św. Marii Magdaleny 22 lipca.

W pracy duszpasterskiej wspomagali księdza proboszcza w Zakrzewie kapłani narodowości polskiej – wikariusze: ks. Bolesław Pokorski, ks. Jan Zaręba, ks. Franciszek Spors, ks. Władysław Tymecki, ks. Julian Piechowski, ks. Jan Rogalski, ks. Ignacy Szwedowski²⁴ oraz narodowości niemieckiej – wikary ks. Alfons Mersmann, który po śmierci ks. Bolesława Domańskiego został proboszczem w Zakrzewie²⁵

Ugruntowana przez księdza dr. Bolesława Domańskiego świadomość religijna łączyła się z poczuciem polskiej narodowości. Objawiało się to podczas uczestnictwa w nabożeństwach. Jedną z największych przeszkód w działalności duszpasterskiej była nieprzychylna polityka władz pruskich.

W związku z dekretem Piusa X *Quarum singulari* z roku 1910, biskup chełmiński Augustyn Rosentreter wydał rozporządzenie dla swojej diecezji o nauce przygotowawczej. W parafii zakrzewskiej nauki te odbywały się w miesiącach letnich, a uroczystość Pierwszej Komunii Świętej miała miejsce we wrześniu lub w październiku, tak jak przedstawiono w tabeli 1.

²² Por. A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia...*, dz. cyt., s. 112–120; Z. Krauze, *Ksiądz Patron Domański*, Gorzów Wlkp. 1948, s. 13–18.

²³ Por. A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia...*, dz. cyt., s. 116.

²⁴ Por. H. Mross, *Słownik biograficzny kapłanów diecezji chełmińskiej wyświęconych w latach 1821–1920*, Pelplin 1995, s. 241, 247, 272, 312, 352, 342, 376–377.

²⁵ Por. E.J. Osmańczyk, *Niezlomny...*, dz. cyt., s. 316–318.

Tabela 1. Liczba dzieci przystępujących do Pierwszej Komunii Świętej w parafii zakrzewskiej w latach 1903–1938

Data	Liczba	Data	Liczba
1903.09.18	42	1923	*
1904	61	1924	*
1905	60	1925	*
1906.10.07	90	1926	*
1907.10.06	78	1927.09.25.	31
1908.10.11	76	1928.09.23.	34
1909.09.19	67	1929	*
1910	51	1930	*
1911.10.08	54	1931.09.20.	42
1912.05.26	59	1931.09.27.	5
1912.09.22	24	1932.09.18.	7
1913.09.28	114	1932.09.25.	43
1914.09.27	71	1933.09.17.	37
1915.09.26	74	1933.09.24.	3
1916.09.24	65	1934.09.16.	62
1917	70	1934.09.23.	7
1918	53	1935.09.22.	29
1919	44	1936.	*
1920.09.26	73	1937.09.19.	32
1921.09.25	58	1938.09.18.	30
1922	*		

* brak danych

Ks. Bolesław Domański zwracał uwagę, że parafię zakrzewską w większości zamieszkują Polacy. Apelował więc, w imię tożsamości narodowej, o zawieranie katolickich związków małżeńskich²⁶ W czasach działalności duszpasterskiej ks. Domańskiego utożsamiano „Polaka jako katolika, Niemca – ewangelika”

Ze względu na fakt, iż dzieci zrodzone z małżeństw mieszanych przyjmowały wyznanie ewangelickie, biskup chełmiński w 1886 roku wydał list pasterski ukazujący skutki zawieranych małżeństw mieszanych dla Kościoła katolickiego. Na spotkaniach duszpasterskich z kapłanami dekanatu złotowskiego również wskazywano na niebezpieczeństwa płynące z takich małżeństw²⁷

²⁶ Por. L. Bończa-Bystrzycki, *Parafia...*, dz. cyt., s. 182–184.

²⁷ Por. tamże, s. 184.

Tabela 2. Liczba zawartych małżeństw katolickich w latach 1903–1939 (okres duszpasterstwa ks. dr. Bolesława Domańskiego w parafii zakrzewskiej)²⁸

Rok	Małżeństwa katolickie	Rok	Małżeństwa katolickie
1903 *	10	1922	19
1904	24	1923	12
1905	19	1924	25
1906	16	1925	14
1907	19	1926	11
1908	26	1927	16
1909	25	1928	11
1910	11	1929	15
1911	15	1930	14
1912	17	1931	17
1913	17	1932	17
1914	12	1933	18
1915	6	1934	26
1916	6	1935	19
1917	8	1936	17
1918	2	1937	16
1919	33	1938	14
1920	30	1939 **	3
1921	26	Suma	606

* od 19 czerwca 1903 r. (pierwszy wpis do księgi małżeństw dokonany przez ks. Domańskiego)

** do 21 kwietnia 1939 r. – dnia śmierci ks. Domańskiego

W księdze małżeństw zostały wpisane tylko małżeństwa katolickie. Nie ma żadnej wzmianki na temat małżeństw mieszanych, mimo iż w księdze chrztów odnotowano dzieci z takich małżeństw (tab. 3).

Na podstawie Księgi chrztów z lat 1871–1908 oraz 1909–1945 wnioskujemy, że w ciągu 36-letniej posługi duszpasterskiej ks. Bolesława Domańskiego było bardzo mało chrztów dzieci z małżeństw mieszanych, więcej natomiast chrztów dzieci nieślubnych – 109, a z małżeństw katolickich – 2875.

Ksiądz proboszcz w ciągu swojej posługi w parafii zakrzewskiej uczył swoich parafian sztuki życia według prawd wiary, dając przykład solidnej pracy na co dzień. Z okazji 25-lecia pracy duszpasterskiej (15 września 1928 r.) otrzymał wiele życzeń, upominków, m.in. książkę „Ziemia Złotowska” od swojego parafianina Antoniego Jaśka, piszącego pod pseudonimem Andrzej Krajna-Wielatowski.

²⁸ Por. Księga małżeństw parafii zakrzewskiej z lat 1860–1944.

Tabela 3. Liczba dzieci ochrzczonych w latach 1903–1939 (do 21 kwietnia)²⁹

Rok	Dzieci z małżeństw		Dzieci nieślubne	Ogółem ochrzczonych
	katolickich	mieszanych		
1903	69	1	3	73
1904	135	–	4	139
1905	130	5	10	145
1906	129	2	5	136
1907	116	3	9	128
1908	129	1	2	132
1909	109	–	7	116
1910	107	–	2	109
1911	94	2	4	100
1912	112	–	2	114
1913	104	–	5	109
1914	110	–	1	111
1915	69	–	2	71
1916	42	–	2	44
1917	49	1	6	56
1918	47	3	3	53
1919	67	–	3	70
1920	60	–	6	66
1921	87	–	3	90
1922	66	1	6	73
1923	65	–	–	65
1924	69	–	1	70
1925	75	1	2	78
1926	64	–	3	67
1927	42	–	2	44
1928	67	–	3	70
1929	59	–	–	59
1930	64	–	1	65
1931	47	–	1	48
1932	54	1	–	55
1933	70	–	3	73
1934	74	–	2	76
1935	84	1	–	85
1936	62	–	1	63
1937	73	2	4	79
1938	63	–	1	64
1939	12	–	–	12
Suma	2875	24	109	3008
Udział %	95,6	0,8	3,6	100

²⁹ Por. Księga chrztów parafii Zakrzewo z lat 1871–1908, 1909–1945.

3. Dziedzictwo duszpasterskie proboszcza z Zakrzewa

Ks. Bolesław Domański łączył działalność duszpasterską z działalnością społeczno-gospodarczą. Wyrazem tak pojętej działalności było obranie wiejskiego proboszcza prezesem Związku Polaków w Niemczech. W ciągu swojego życia ks. Domański pełnił wiele funkcji społecznych³⁰

Jako współautor Pięciu Prawd Polaków:

1. Jesteśmy Polakami.
2. Wiara Ojców naszych wiarą naszych dzieci.
3. Polak Polakowi bratem.
4. Co dzień Polak narodowi służy.
5. Polska matką naszą, nie wolno mówić o matce złe,

wyłoszonych na Kongresie Polaków w Niemczech (Berlin 6 marca 1938 r.), widział w nich „katechizm religijno-patriotyczny” Za swoją działalność społeczną ks. Bolesław Domański otrzymał od władz Związku Polaków w Niemczech „Odznakę Wiary i Wytrwania” Książd Patron (taki tytuł przyjmował każdy prezes Związku Polaków w Niemczech) wygłosił przemówienie na temat polskości jako wyznanie wiary chrześcijanina Polaka³¹

Za jego staraniem powstała w parafii kaplica Matki Boskiej Radosnej – patronki Polaków zrzeszonych w Związku Polaków w Niemczech, a także ludności rodzimej. Obranie Matki Boskiej Radosnej na patronkę świadczy o głębokim zawierzeniu Matce Jezusa Chrystusa³²

Realizacja budowy kaplicy ku Jej czci nastąpiła dopiero w 50. rocznicę śmierci ks. proboszcza (21 kwietnia 1989 roku). Na uroczystości, ks. Prymas Józef Glemp dokonał poświęcenia obrazu i kaplicy Matki Boskiej Radosnej. Obecny na uroczystości przyjaciel ks. Domańskiego – Edmund Jan Osmańczyk odczytał „Zakrzewską modlitwę za sąsiadów”:

Módlmy się za dobre sąsiedztwo z narodami nas otaczającymi na lądzie i na Bałtyku.

Za ich pomyślność, za ich pokój i wolność oraz za ich wkład w ogólnoludzkie dziedzictwo.

Za naród rosyjski.

Za naród litewski.

Za naród białoruski.

³⁰ Por. Z. Dworecki, *Działalność narodowa ludności polskiej rejencji pilskiej w latach 1920–1932*, Poznań – Słupsk 1969, s. 156; E. Osmańczyk, *Niezlomny...*, dz. cyt., s. 69; A. Krajna-Wielatowski, *Ziemia...*, dz. cyt., s. 12; Z. Szultka, *Dzieje Zakrzewa*, Koszalin 1974; W. Wrzesiński, *Polski ruch narodowy w Niemczech 1922–1939*, Poznań 1970; H. Zieliński, *Polacy i polskość ziemi złotowskiej w latach 1918–1939*, Poznań 1949.

³¹ Por. B. Domański, *Polska istotą duszy Polaka*, „Polak w Niemczech” nr 4 (1938), s. 31–39.

³² Por. E.J. Osmańczyk, *Matka Boska Radosna...*, dz. cyt., s. 55–67.

Za naród ukraiński.

Za naród słowacki.

Za naród czeski.

Za naród Serbołużyczan.

Za naród niemiecki.

Za narody skandynawskie.

Pobłogosław im Panie! O to Cię w polskich świątyniach prosimy z wiarą w moc pojednania na wieki wieków. Amen.

Od 21 kwietnia 1989 roku modlitwa ta jest odmawiana w każdą rocznicę śmierci ks. dr. Bolesława Domańskiego. Została nawet zaaprobowana przez papieża Jana Pawła II.

Wyraźnym dowodem kontynuowania działalności duszpasterskiej niezłomnego proboszcza jest herb Zakrzewa – nadany wsi 9 grudnia 1994 roku. Przedstawia on Matkę Boską Radosną oraz znak Rodła. Herb znajduje się również na nowym sztandarze Gminy Zakrzewo, poświęconym przez ks. bp. Pawła Cieślika 28 stycznia 1996 roku.

Ks. Domański patronuje Szkole Podstawowej od 1945 roku³³, ale dopiero 27 kwietnia 1975 roku potwierdził to akt prawny.

Zakrzewo stało się miejscem spotkań i obchodów rocznic związanych z działalnością ks. Domańskiego. Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana” przyznaje od 1983 roku Nagrodę im. ks. dr. Bolesława Domańskiego w trzech kategoriach:

- naukowo-oświatowej,
- kulturalno-artystycznej,
- społeczno-gospodarczej³⁴

Celem nagrody jest podkreślenie roli pracy społecznej, akceptującej postawę chrześcijańską jako uzupełnienie patriotyzmu.

W 2002 roku powołano towarzystwo im. ks. dr. Domańskiego „Służymy innym” Obecny proboszcz, ks. prałat Andrzej Choroba, kontynuuje tradycje swego poprzednika.

Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie ufundowało w 2002 roku pamiątkową tablicę w Przytarni – miejscu narodzin ks. Bolesława Domańskiego.

³³ Por. Kronika Szkoły w Zakrzewie w latach 1945–1967.

³⁴ Por. Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”, Nagroda im. ks. dr. Bolesława Domańskiego (Regulamin), Warszawa – Poznań 2002.